

על המלחין

יוהנס ברהמס נולד בשנת 1833 בכפר הקטן היידה במחוז הולשטיין, שם היה אביו פונדקאי ובעל חנות למצרכי מזון. למרות שיוהנס הצעיר גדל בסביבה פשוטה ורדופת עוני, עשו הוריו כל שביכולתם כדי לשמור על ביתם כנווה שלווה ובטחון. על אף הקשיים והדאגות החומריים, הייתה ילדותם של יוהנס, אחיו ואחותו, ילדות מוגנת באופן יחסי. לפיכך, כאשר הכריז יוהנס הצעיר בפני הוריו קשיי היום על כוונתו להיות מוסיקאי, תמכו בבקשתו ותרמו לטיפולו כשרונותיו הטבעיים מתוך הבנה.

בגיל עשר הופיע לראשונה בקונצרט שנערך על ידי אביו, והוא ניגן בו בביצוע הרביעייה אופוס 16 מאת בטהובן ורביעייה לפסנתר מאת מוצרט. אך הרוח האמנותית אשר פעמה בנפשו של יוהנס, דחפה אותו להסתלק מבית הוריו, מהחיים צרי האופק בפרובינציה, ולהגיע אל בירת המדינה. שם למד ברהמס אצל הפסנתרן הנודע פרידריך קוסל ואצל ממשין דרכו אדוארד מארקסן, אחד המורים למוסיקה הנכבדים של המבורג.

החל משנת 1841 החל לעסוק בהלחנה. ראשית הלחין יצירות חד-פרקיות לפסנתר, סונטות ומספר רב של שירים ורביעיות מיתרים.

במקביל, פרנס את עצמו מנגינה בבתי קפה, באולמי-ריקודים ובעיקר כמלווה בפסנתר. שמו הלך לפניו כבעל זיכרון מדהים וכבעל יכולת מסחררת בנגינה "מן הדף".

באביב 1849 הגיש קונצרט יחיד, בו העיז לנגן את "סונטת ואלדשטיין" של בטהובן, וכן יצירה מפרי – עטו- פנטזיה על ואלס עממי. אך כיוון שבתקופה זו בחייו הבין ברהמס כי את מיטב כשרונותיו יוכל למצות לא כפסנתרן, אלא כקומפוזיטור, סימן קונצרט זה את הקאריירה שלו כוירטואוז.

בשנת 1853 חלה נקודת מפנה גורלית בחייו. הוא עזב את ביתו, נחשף אל רעיונותיו של ליסט בווימאר ונפגש עם הכנר הוירטואוזי והגאוני יואכים. כפסנתרן מלווה, ומכוח אישיותו המוסיקלית, התפתחה ידידות בינו לבין יואכים. ידידות, שהייתה גורלית, באשר יואכים היפנה אותו אל רוברט שומאן, שעשה רבות- מעל דפי כתבי עת ובדרכים אחרות- לקידומו של ברהמס כמלחין.

בין ברהמס ושומאן נקשרה ידידות, ולאחר מות שומאן, נשאר ברהמס ידיד קרוב לקלרה שומאן, אלמנת המלחין.

חייו של ברהמס היו צנועים, ללא משפחה. רווק היה כל ימיו. כל מעייניו היו ביצירתו. הוא הושפע מהסגנונות של באך, הנדל, היידן, מוצרט ובטהובן; כמו כן הוא נמשך אל החן המלודי הפשוט הטבוע בשיר העם הכפרי, אותו שילב ברפרטואר התזמורתי, כמו בסימפוזייה מס' 2.

עם מותה של ידידתו קלרה שומאן בשנת 1896, אבדה לפי דברי ברהמס "החוויה היפה ביותר בחייו, ששימשה עושר גדול ותכן נאצל ביותר".

ברהמס חלה בצהבת ומצבו הגופני התדרדר במהרה. היצירה היחידה שנכתבה בקיץ 1896 (ואשר פורסמה לאחר מותו של ברהמס) הייתה "אחד עשר פרלודים כוראליים" לעוגב. בכל מרצו האדיר נלחם בהתקדמותה המהירה של מחלתו. הוא היה יוצא לטיולים רגליים, כל עוד מסוגל היה לעשות זאת; אך לאחר תקופת מה לא היה הדבר אפשרי עוד, ועל כן הסכים לשידולי חבריו לצאת לטיולי מרכבה עמם. הוא נפטר בבקר של ה-3 באפריל 1897, בלא סבל רב. מסע ההלוויה שימש הוכחה ניצחת לכך, כי נסיך בממלכת המוסיקה מובל לקברו. העיר וינה ו"אגודת שוחרי המוסיקה" עשו כל שביכולתם כדי לכבד את זכרו של המאסטר שהלך לעולמו.

הישגיו הבולטים של ברהמס הם בתחומי המוסיקה הסימפונית והקאמרית, המוסיקה לפסנתר והליד. מלבד האופרה – יצר ברהמס כמעט בכל הז'אנרים והצורות, יצירות קטנות וגדולות למקהלה ותזמורת, (הרקוויאם הגרמני והקנטטה "רינאלדו"), יצירות קוליות לרביעיית סולנים ופסנתר, קונצ'רטו לכינור, קונצ'רטי לפסנתר, ובעיקר פתח את צורת הוואריאציה.

בתקופתו, תקופת הרומנטיקה המאוחרת, נמנה ברהמס בין היוצרים הלא רבים שהכיר ונטה אל עבר המוסיקה העתיקה. תכונה זו, שזיהתה אותו עם מגמות הלחנתיות שמרניות, הפכה אותו לשנוי במחלוקת אצל בני דורו. יחד עם זאת נחשב ברהמס למלחין בעל כושר המצאה מרשים ביותר ואחד האדריכלים של המוסיקה החדשה. לפיכך זכה לאמירה כי הוא "הולך קדימה תוך הסתכלות מתמדת אחורה".

על היצירה

היצירה נכתבה, כנראה בקלות יחסית, במהלך הקיץ של שנת 1877, בעת שברהמס היה עסוק גם בהכנת עבוד לארבע-ידיים של הסימפוניה הראשונה. מבקרים מוסיקליים העלו את ההשערה שמקום ההלחנה, ליד אגם בדרום אוסטריה, השפיע על אופיים המואר של הפרק הראשון, השלישי והרביעי. ברהמס עצמו תאר את הסימפוניה במילים "עליזה ונעימה".

לקראת סוף הקיץ, ברהמס עבר לבית הקיץ הקבוע שלו ליד באדן-באדן שם השמיע את הפרק הראשון וחלק מהפרק הרביעי לקלרה שומן. קלרה מצאה את הסימפוניה השנייה מקורית יותר מן הראשונה, וניבאה לה הצלחה גדולה יותר בקרב הקהל.

לפי כתב היד נראה שברהמס הלחין את ארבעת הפרקים בעת ובעונה אחת וסיימם שלא לפי סדרם: הוא התחיל לרשום את הפרק השני והשלישי לפני שהשלם את כתיבת הפרק הראשון והלחין את הפרק האחרון נכתב לפני שהשלישי הושלם. מעניינת במיוחד העובדה שברהמס נתן לקלרה (וגם למנצח אוטו דסוף (Otto Dessof)), להתרשם מהיצירה על סמך שני הפרקים החיצוניים. סבורים כי הסיבה הינה היותם כתובים באותו סולם, ומבוססים על חומר תימטי דומה.

לעומת הסימפוניה הראשונה שבוצעה במקום זניח יחסית, השנייה זכתה לבכורה ב-30 לדצמבר בביצוע התזמורת הפילהרמונית בווינה תחת שרביטו של הנס ריכטר.

כמו ביצירותיו האינסטרומנטליות האחרות, גם בסימפוניה השנייה, ברהמס יוצק תכנים רומנטיים אל תוך מסגרות קלאסיות מסורתיות, עובדה שבאה לידי ביטוי הן במבנה הכללי של הסימפוניה והן במבנה הפנימי של כל פרק ופרק.

לסימפוניה 4 פרקים:

- אלגרו נון טרופו (רה מז'ור) *Allegro non troppo*
- אדאג'יו נון טרופו (סי מז'ור) *Adagio non troppo*
- אלגרטו גראציוזו (קואזי אנדנטינו) *Allegretto grazioso (Quasi Andantino)*
- אלגרו קון ספיריטו (רה מז'ור). *Allegro con spirito*

פרק ראשון – אלגרו נון טרופו *Allegro non troppo*

המבנה הכללי של הפרק הראשון הוא צורת סונטה עם קודה.

בחטיבת הנושא הראשון שני קווים מלודיים שלובים זורמים ורציניים שמורכבים מ-4 מוטיבים:

(a) תבנית של צליל חוזר תחתון הנופלת קוורטה למטה (הצליל התחתון לא נכלל תמיד במוטיב);

(b) תבנית אקורדית;

(c) תבנית של צליל חוזר עליון;

(d) מטרורד עולה.

היחסים בין שני הקווים, או התפקידים, הנושאים את המוטיבים האלה אינם יחסים רגילים בין מנגינה וליווי אלא כשל שני יסודות שווים שביניהם קיים גם קשר מוטיבי (מוטיב (c) הוא היפוך של מוטיב (a)).

בין שני הקווים קיים מתח שנוצר על-ידי המבנה העצמאי של הפסוקים. כל אחד מהם בנוי מארבע תיבות שביניהן מפרידה תיבה אחת.

המעמד של התיבה הראשונה הוא דו-משמעי. לא ברור האם זו תיבה כבדה או קלה. גם מבחינה הרמונית קיימת אי בהירות. עד תחילת חטיבת המעבר אין תחושה של טוניקה מוצקה. בתיבה 2 הטוניקה מעורפלת בגלל מה שמשמע כהיפוך שלישי ובתיבות 2 ו-6 - בגלל המיקום המטרי בפעמה השנייה, החלשה, של פסוק הבאס.

חטיבת המעבר מתחילה עם נושא מעבר זורם אך קליל יותר שמכיל בתוכו את שלושת המוטיבים העיקריים של הנושא הראשון: מוטיב הצליל החוזר התחתון, המוטיב האקורדי, והיפוך של הטטרקורד.

חטיבת הנושא השני מחולקת לשני תחומים טונליים: המדיאנטה והדומיננטה. בתחום הטונלי הראשון מוצג נושא שירתי ורחב בסול פה# מינור המתפקד כנושא אמצעי בדרך מהטוניקה אל הדומיננטה.

בתחום הטונלי של הדומיננטה מוצגים שלושה נושאים קצרים ועצמאיים: הראשון מביניהם אנרגטי, קופצני ומבוסס על הקפיצה של אוקטבה מתוך המוטיב האקורדי (b):

השני - נמרץ ומבוסס על מוטיב הצליל החוזר התחתון (a):

האחרון - שירתי ורחב ומבוסס על מוטיב הטטרכורד העולה (d):

את חטיבת הפיתוח אפשר לתאר כמאבק בין הנושא הראשון הקודר ובין נושא המעבר האופטימי. בחלקה הראשון - הנושא הקודר "יוצא כאילו מרבצו" ומפגין את מלוא עוצמתם של המוטיבים המרכיבים אותו. החלק הזה כולל מודולציה לדו מינור, פוגטו נמרץ, כניסה "מאיימת" של הטרומבונים וחילופי משקל בין 3/4 ל-6/8.

בחלקה השני - נושא המעבר האופטימי מנסה להשתלט אך לשווא. המוטיבים של הנושא הראשון עוצרים בעדו ולרגע מסוים נראה שהם גוברים עליו (קפיצות והמיוולה על נקודת עוגב), בסופו של דבר ההתמודדות מסתיימת בהשלמה ובהתפייסות.

סימני דרד:

הפרק פותח בקונטרפונקט לירי, מעין מבוא, המציג תשלובת תימטית שבו קו מלודי בבס שמעליו נישאים מענים בין קרנות וכלי נשיפה מעץ.

Musical score for Flute (Fl.), Clarinet in A (Cl. in A), Bassoon (Bsn.), Double Horn (D Hn.), and Cello (Cb.). The score is in 3/4 time and D major. The Flute and Clarinet parts are marked *p dolce*. The Cello part is marked *p*. The Double Horn part is marked *p*.

הקרנות חוזרות בסקוונצה, ואילו כלי הנשיפה משנים ומרחיבים את תשובתם.

כניסה חרישית של כינורות וויולות מוסיפה גוון חדש ומשבשת את הסימטריות של מבנה הפסוקים. הכינורות צוללים לאיטם כלפי מטה, ונעלמים.

Musical score for Violin I (Vln. I). The score is in 3/4 time and D major. The part is marked *p dolce*.

דרדור של תוף בפיאניסימו מוביל אל עולם צלילי חדש של טרומבונים וטובה באס.

Musical score for Oboe & Flute (Ob. & Fl.), Clarinet in A (Cl. in A), Bassoon (Bsn.), Trombone (Tbn.), Timpani (Timp.), and Cello (Cb.). The score is in 3/4 time and D major. The Oboe & Flute, Clarinet in A, and Bassoon parts are marked *p*. The Trombone parts are marked *p*. The Timpani part is marked *pp*. The Cello part is marked *p*.

הקטע האפלולי והקודר משתהה בדמימות מלוות בטימפני, ומגיע אל סופו בקדנצה ברורה ראשונה לטוניקה רה מז'ור.

מתוך הקדרות עולה ונפרש נושא חדש, בהיר ואופטימי.

בניגוד לציפיות, הנושא אינו מהווה משפט יציב, אלא מתפתח בסדרה של חזרות והיקויים ועובר תהליך של דחיסה עד לשיא.

לפתע משתנה האווירה עם הופעתה של סדרת היגדים קצרים שלהם אופי סקרצנדי. ההיגדים נודדים מסולם לסולם ומובילים בקווים ליריים וכרומטיים אל חטיבת הנושא השני.

חטיבת הנושא השני מתחילה עם מנגינה שירתית רחבה בסולם פה# מינור המבוצעת על-ידי צ'לים וויולות (בסקסות מקבילות) בלווית עיטור של כינורות.

המנגינה ארוכה למדי, ונמשכת בצ'לים עד שכלי הנשיפה מעץ בשיתוף עם הכינורות נוטלים אותה, מרחיבים אותה, ומסיימים אותה תוך תהליך של העצמה עד לשיא על הדומיננטה של לה מז'ור (הסולם המקובל לחטיבת הנושא שני).

בשיא, באוניסונו של כלי קשת ובסונים נכנס נושא במקצב מנוקד המאופיין בקפיצות של אוקטבה העוצרות על צלילים גבוהים ומודגשים.

מופיע נושא נמרץ השועט בעוז קדימה, מלווה בתרועות של כלי נשיפה ממתכת.

המוטיב הקצבי הופך לאוסטינטו סינקופי פועם, שעל הרקע שלו מבצעים הבסים והכינורות שרשרת חיקויים על נושא רחב חדש.

הרצף הממושך הזה מוביל דרך שיא מרגש חזרה אל הנושא השני השירתי והרגוע הפעם בסולם לה מז'ור ועם עיטור עדין של טרילולות בחליל.

המנגינה חוזרת בכלי הנשיפה עם עיטור חדש בכינורות, מתרחבת, שוקעת ומובילה לכניסה של הנושא הראשון בסולם פה מז'ור. כניסה זו מציינת את תחילתה של חטיבת הפיתוח.

בתחילת הפיתוח פסוקי הנושא הראשון, הנשמעים בנחת, עוברים בין הקרן האבוב, והחלילים בעוד ארפזים עדינים הנוגדים בין כלי הקשת מלווים אותם. האווירה נעשית תקיפה ואנרגטית יותר. הליווי הופך למעין "בס מהלך" התופס מקום שווה ערך להיגדי הנושא. סגנון פוליפוני היקויי "כאילו בארוקי" משתלט על חטיבת הפיתוח, אך לא לזמן רב. מוטיבים עזים, כמעט צורמים, השאובים מן המבוא, מופיעים בכלי הנשיפה, מלווים בטרמולו עוצמתי של כלי הקשת, ומביאים עמם אווירה קודרת ומאיימת

אל החלל האקוסטי חודרים בהדרגה המוטיבים הבהירים מנושא המעבר. הם מופיעים לסרוגין עם המוטיבים הקודרים של הנושא הראשון כאילו במאבק על הבכורה. החטיבה נמשכת זמן ממושך, ומשנה תדיר אווירות והצללות. לאחר שיא רגשי רב עוצמה, המדגיש את המוטיב הפותח של הנושא הראשון, נרגעת האווירה, וירידה סולמית מובילה חזרה אל הרפריזה.

בתחילת הרפריזה שני הנושאים, הקודר והאופטימי, מופיעים זה לצד זה ומשלימים אחד את השני. הנושא הראשון מצורף עם נושא מעבר, והפראזות הבאות מעוטרות בתנועה של שמיניות.

בהמשך הרפריזה מופיעים שינויים לעומת התצוגה. הבולטים שבהם הם: במקום הכניסה החשאית של הכינורות מופיע קטע מקביל בכלי נשיפה מעץ שחוזר בסקוונצים של חצאי טונים ומסתיים באזכור מקוצר של הקטע האפלולי והקודר של דרדור התוף והטרומבונים.

חטיבת המעבר מושמטת.

הנושא האמצעי השירתי מופיע בסולם סי מינור ובליווי של דיאלוג בין כלי קשת וכלי נשיפה מעץ.

לקראת סיום הרפריזה כאשר הנושא השירתי חוזר, כל צירופי הכלים משתנים, כלי הקשת מקבלים את התפקידים שבוצעו במקור על-ידי כלי הנשיפה, ולהיפך.

בסוף הרפריזה ישנה קודה, מעין אפילוג המורכב משלושה חלקים: סולו נוסטלגי של קרן

D Hn.

מנגינה נעימה המבוססת על החומר התימטי של הנושא הראשון

Vln. I

וחזרה על הקטע הסקרצנדי שהופיע בתצוגה אך נעדר ברפריזה.

לפני הסוף, חצוצרות מאזכרות מוטיב מתוך הנושא הראשון והפרק מסתיים בהרגשה שהכל בא על מקומו בשלום.

פרק שני - אדאג'יו ג'ון טרופו Adagio non troppo

המבנה הכללי של הפרק השני הוא מעין צורת סונטה שחלו בה שינויים קלים: הוא כולל אכספוזיציה מורחבת, פיתוח קצר, רפריזה שבה חלק מתוך חטיבת הנושא השני מושמט לטובת פיתוח משני, וקודה שמבוססת על חטיבת הנושא הראשון.

אחת התכונות המובהקות בהלחנתו של ברהמס היא ליצור דו משמעות טונלית ומשקלית על ידי הזזת ריתמיות, הסטות של הטעמות, יצירת פיגורציות מלודיות "שלא במקומן", המנעות מפתרון של ציפיות הרמוניות ועוד. תופעה כזו נמצאת בתחילת הפרק השני בסימפוניה: רק בשלב מאוחר למדי של הנושא, מתבהרים למאזין לראשונה המשקל והטונליות.

הנושא נפרש כ"וריאציה מתפתחת", כך שרוב המרכיבים שלו נגזרים מעצוב מחדש של הקו היורד המופיע בתיבה הראשונה של הנושא.

בחציו הראשון של הנושא מוצגים שלושה רעיונות ברורים ברצף הבא *a-a'-b-c-c'*.

- מוטיבים (a) ו-(b) בנויים מסולם יורד.
- מוטיב (b) פותח בקוורטה עולה שהופכת למוטיב משמעותי בהמשך הפרק.
- המוטיב האקורדי (c) חוזר ומסיים בצורה שרומזת על הטוניקה (הצליל האחרון – ללא ליווי).

בחצי השני מוצגים שלושה רעיונות נוספים ברצף הבא: *d-d'-e-e'-f-f-f''*.

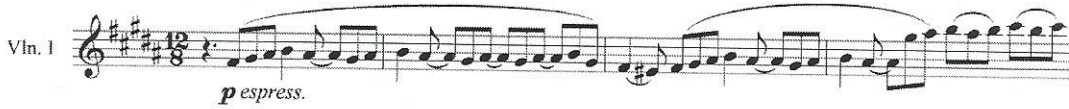
- (d) בנוי מסולם יורד ומבליט את הפעמות החלשות כמו (a).
- (e) מורכב מקפיצה שאינה גורם חדש אך כאן היא מבודדת. (f) מביא את הנושא הלא סדיר הזה לסיום פתוח מבחינה טונלית.

Musical score for bassoon (bn.) and contrabassoon (cb.). The score is in G major (three sharps) and 4/8 time. It consists of five systems of music. The first system contains measures 1-3, the second 4-6, the third 7-9, the fourth 10-12, and the fifth 17. The music features various melodic phrases labeled with letters: a, a', b, c, c', d, d', e, e', f, f', f'', and a. The notation includes slurs, accents, and dynamic markings such as *etc.* and *vn. (8va)*.

הנושא השני סינקופי, ומייצג וריאציה רחוקה, אך ניתנת לזיהוי, של התבניות המרכיבות את הנושא הראשון.

Musical score for Flute (Fl.) and Clarinet in A (Cl. in A). The score is in G major (three sharps) and 4/8 time. It consists of two systems. The first system contains measures 1-2, and the second system contains measures 3-4. The Flute part features melodic lines with slurs and accents, while the Clarinet part provides harmonic support with sustained notes and rhythmic patterns.

בסוף האקספוזיציה מופיע נושא סיום שבו מוטיב הקוורטה העולה ממולא בתנועה של צעדים. לטראנספורמציה הזאת של המוטיב השלכות לגבי ההמשך.

סימני דרך:

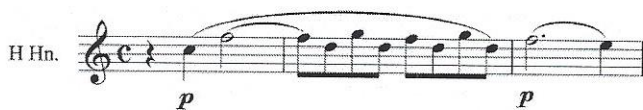
הפרק השני פותח במנגינה עצובה המופיעה בצ'לים:

תחילתה של המנגינה בקווים מלודיים יורדים. הכוון המלודי הורד וצלילם החם של הצ'לים תורמים לאווירה המלנכולית.

בהמשך, המנגינה זורמת לה לאיטה בגלים קטנים המשלבים קווים יורדים וקפיצות עולות, ורצופה בהפתעות הרמוניות ובציפיות שלא באות על פתרון.

הכינורות נוטלים את המנגינה וחוזרים על חלקה הראשון, וכמו במירוץ שליחים, הקרנות "לוקחות" את הקוורטה האחרונה ובונות תבנית מלודית חדשה.

התבנית המלודית הקצרה הופכת למעין בסיס לפוגטו. בעקבות הקרנות הנושא מבוצע על-ידי אבובים, חלילים, ובאסים.

אחרי סבב מודולטורי קצר שבים הצ'לים והויולות אל הפסוקית השלישית מתוך המנגינה ש"נקטפת" מיד ונמתחת על-ידי הכינורות לשיא קצרצר ששוקע ומוביל אל חטיבת הנושא השני.

מצב הרוח משתנה לקליל יותר, המשקל מתחלף ל-12/8, והנושא החדש – סינקופי ומלא חן.

תחילתו של הנושא מבוצעת על-ידי כלי עץ (תחילה חלילים ואבובים, ואחר כך קלרינטים) בליווי פריטה של בסיס; המשפט השני מבוצע בכינורות, ומפותח קמעה; המשפט השלישי הוא שילוב של שני המשפטים הראשונים.

נושא סיום קצר מוביל בקרשצ'נדו ובעיבוי מרקמי אל חטיבת הפיתוח.

אקורד עמום וקודר פותח את חטיבת הפיתוח ולאחריו מופיע נושא הסיום מלווה בנושא נגדי סוער. האקורדים הקודרים חוזרים ונשמעים, מפוזרים בתוך המרקם הקונטרפונקטי, הנושא אופי בארוקי. העוצמה הולכת גוברת, אך נשברת באופן פתאומי, ומעל טרמולו עמום והרישי בכלי הקשת נשמעים בכלי הנשיפה מעץ שברירים של הרישא של נושא הסיום.

הטרמולו פוסק, והשברירים ממשיכים להתנגן כמלווים את הקו המלודי היורד של המנגינה העצובה המושמע על ידי הכינורות, כשלעומתם מתנגן הבסון בקו קונטרפונקטי.

לאחר ארפז' זועף הנוחת כלפי מטה, חוזר הטרמולו בלווית שברירי נושא הסיום.
הכל דועך...

תחילתו של הנושא הראשון ברפרוזה מוסווית היטב על-ידי השברירים הממשיכים להשמע ברקע.

אחריו מופיע אזכור קצר של הפוגאטו שמוביל בקרשצ'נדו לפיתוח קצר שמבוסס על הפסוקית השלישית מתוך הנושא הראשון ואשר כולל תנועה מהירה ושרשרת של סקוונצות. הפיתוח הזה מהווה תחליף לחזרה על הנושא השני.

נושא הסיום הקצר שהוביל לפיתוח בסוף האכספוזיציה מוביל עכשיו לקודה קצרה שמבוססת על התבנית המלודית היורדת ששוקעת בסקוונצות אל סיום הפרק.

פרק שלישי - אלגרטו גראציוזו (קואזי אנדנטינו) *Allegretto grazioso (Quasi Andantino)*

הפרק השלישי בנוי בצורה של סקרצו עם שני טריו: "A-B-A'-C-A" בתוספת קודה.
 עובדה מיוחדת ראויה לציון: התזמורת מופיעה בהרכב חסר - ללא תופים, חצוצרות וטרומבונים.
 הסקרצו הראשון (A) - "אלגרטו גראציוזו", מורכב משני נושאים:

• (a) באופי עממי

• (b) באופי רומנטי

הנושא הראשון (a) מחולק לשני פסוקים: הראשון - מסתובב סביב הצליל "סי" ומלווה בבורדון על הטוביקה, השני - כולל שתי פסוקיות כמעט זהות שהשנייה בהן מסתיימת על הדומיננטה וכוללת הרחבה של שני הצלילים האחרונים - מי ורה - המהווה נקודת מוצא לנושא השני.

Allegretto grazioso

a ob.

הנושא השני (b) מורכב משני פסוקים סימטריים.

הטריו הראשון (B) – "פרסטו מה נון אסאי", בנוי משלושה חלקים: *a-b-a'*

- הנושא של (a) משחזר את המבנה של נושא (a) מתוך הסקרצו בשמיניות.

Presto ma non assai

str. *p leggiero*
w.w.

- הנושא של (b), בסגנון של ריקוד כפרי, מבוסס על המוטיב "מי" – "רה" ועל נושא (b) מתוך הסקרצו.

Vln. I *f ben marc.*
Vln. II *f ben marc.*

הטריו השני (C) – "פרסטו מה נון טרופו", מבוסס על נושא (b), "הכפרי", של הפרסטו הקודם אך הפעם במשקל 3/8.

Presto ma non assai

Fl.
Cl. in A
Bsn.
Vln. I *p*
Vln. II *p*
Vla. *p*
Vc. *p*

סימני דרך

סקרצו

הסקרצו פותח במנגינה באופי עממי מבוצעת על ידי אבוב בליווי בורדון בכלי נשיפה מעץ ופריטה של צ'לים.

Musical score for the beginning of the scherzo. The score is in 3/4 time and features four staves: Oboe (Ob.), Clarinet in A (Cl. in A), Bassoon (Bsn.), and Violoncello (Vc.). The Oboe part has a melodic line with accents and triplets. The Clarinet and Bassoon parts provide harmonic support with chords and triplets. The Violoncello part is marked 'pizz.' and features a rhythmic pattern of eighth notes.

המנגינה מתחלפת במנגינה רומנטית שמבוצעת קודם על-ידי אבובים ואחר-כך על-ידי קלרינטים. אחרי פרמטה חוזרת המנגינה הראשונה עם משחק בין מז'ור ומינור.

Musical score for the middle section of the scherzo. The score is in 3/4 time and features four staves: Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Clarinet in A (Cl. in A), and Bassoon (Bsn.). The Flute part has a melodic line with a 'dolce' marking. The Oboe part has a melodic line with a 'dolce' marking. The Clarinet and Bassoon parts provide harmonic support with chords and triplets.

טריו ראשון

המפעם מואץ (*Presto ma non assai*), המשקל מתחלף לזוגי, והכינורות מבצעים בקלילות וריאציה על הנושא ה"עממי".

Presto ma non assai ($\text{♩} = \text{♩}$)

Vln. I
p leggiero

Vln. II
p leggiero

Vla.
p leggiero

Vc.
p leggiero

סיומה משמש מוטיב לדיאלוג בין כלי הקשת והנשיפה, אשר מוביל בקרשצ'נדו לנושא ריקודי "כפרי" המבוסס על מקצב מנוקד. הנושא הריקודי מתפוגג לקראת סופו ומוביל חזרה אל הנושא ה"עממי" בגרסה קופצנית ומהירה המשלבת גם אלמנטים שלפיתוח.

סקרצו

הנושא העממי חוזר, מלווה בהרמוניה אחרת שמעניקה לו נימה של עצבות. במקום הנושא הרומנטי מופיע נושא חדש, מנוקד וכבד, מלווה באוסטינטו שנוצר מתוך הנושא העממי.

Fl.
f

טריו שני

אחרי האטה המשקל מתחלף ל-3/8. אוניסונו קצר בכלי קשת מוביל אל וריאציה עם "סינקופה הונגרית" של הנושא הריקודי מחטיבה (B) קודם בסולם לה מז'ור אחר כך בסולם דו מז'ור. הטריו מתפתח בסקוונצות, ולבסוף מסתיים במודולציה ובהאטה גדולה.

Presto ma non assai

הסקרצו חוזר בפעם האחרונה – בשלמות, על כל נושאו. הוא מתחיל בסולם פה # מז'ור אך ממשיך בטוניקה. בסופו ישנה קודה קצרה שכוללת מינוריזציה וכרומטיקה מלודית בירידה. הפרק מסתיים כמו אגדה יפה.

פרק רביעי - אלגרו קון ספיריטו ברה מז'ור Allegro con spirito

הפרק הרביעי בנוי בצורת סונטה רחבה שכוללת אכספוזיציה מלאה, פיתוח, רפריזה וקודה משמעותית. הפרק הרביעי קשור מבחינה תימטית לפרק הראשון. הוא פותח בנושא חרישי שראשיתו מוטיב הצליל החוזר התחתון והנפילה של קוורטה. ארבע התיבות הבאות של הנושא והפסוק שבא בעקבותיהן מפתחות את הקוורטה היורדת, שתהפוך למרכיב מרכזי בפרק הזה.

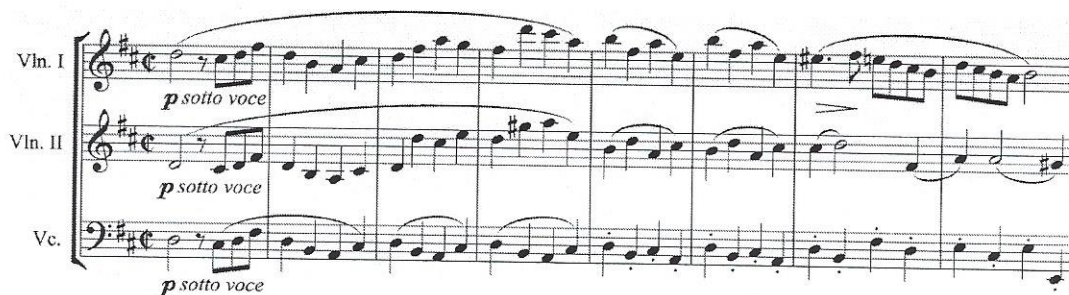

הנושא השני, הרחב והשירתי, מורכב משני פסוקים: הראשון מבוסס על מוטיב הצליל החוזר (עליון ותחתון); השני מפתח את המוטיב האקורדי ומטפס למעלה.

סימני דרך

אוניסונו של כלי הקשת פותח את הפרק בנושא חרישי שירתי ורחב מנעד. מייד לאחר הרישא של הנושא מתפצלים הקולות. בתחילה נשמר המרקם ההומוריתמי, אך גם הוא מתפרק לקראת סיום המשפט.

בהמשכו של הנושא, שוב באוניסון, מצטרף תחילה הבסון לבדו, ולחזרה על פסוק זה מצטרפים גם החליל והקלרינט, עם ליווי בכלי קשת נמוכים.

ארפזים יורדים, בסטייה פתאומית לסולם מרוחק (פה מז'ור), מובילים אל דממה מוחלטת שלאחריה המתח האצור שהצטבר משתחרר בבת אחת. התזמורת המלאה מתפרצת עם קדנצה בסולם המקורי (רה מז'ור), ומובילה אל הצהרה מחודשת ומורחבת של הנושא הראשי בעוצמה מרובה.

הנושא עובר תהליך של פיתוח ממושך ואינטנסיבי, כשהוא שומר כל הזמן על רמה גבוהה, אחידה כמעט, של עוצמה וסערת רגשות. בתחילה מפותחים בעיקר פרגמנטים מן המשפט הראשון של הנושא, ולאחר מכן חלקים מן המשפט השני.

הסערה גוברת עוד יותר, ואז נקטעת באחת. מסתמנת רגיעה, המרקם הופך שקוף, ונעימה רחבה מבוצעת על-ידי סולו קלרינט, מעל לשרידים של הנושא הראשון

הנעימה מבוצעת עוד פעמיים נוספות: תחילה על-ידי חליל וקרן ואחר כך על-ידי אבוב. חטיבה קצרה זו, היא מודולטורית ומובילה אל חטיבת הנושא השני.

הנושא השני, הרחב והשירתי מבוצע על ידי ויולות וכינורות ברגיסטר נמוך, שמלווים אותם קווים קונטרפונקטיים של כלי הקשת האחרים.

Violin I (Vln. I) and Violin II (Vln. II) parts are in the upper staves, both marked *mp*. The Viola (Vla.) part is in the middle staff, also marked *mp*. The Violoncello (Vc.) and Contrabasso (Cb.) parts are in the lower staves, both marked *mp*. A *cresc.* marking is present in the Violin II part.

הנושא מופיע שוב, כשהוא מתחיל בעדינות בכלי נשיפה מעץ אך מתרחב מתפתח מתעצם ומטפס מעלה אל שיא ובו אוניםון עז של כלי הקשת והנשיפה מעץ בקטעי סולם בירידה

Flute (Fl.) and Oboe (Ob.) parts are in the upper staves. Clarinet in A (Cl. in A) is in the middle staff. Violin I (Vln. I) and Violin II (Vln. II) parts are in the lower staves, marked *f* and *sf*. Viola (Va.) and Violoncello (Vc.) parts are in the lower staves, marked *f* and *sf*. Contrabasso (Cb.) part is in the lower staff, marked *f*. The score includes triplets and a sextuplet.

בעקבותיו ממשיכה לגאות הסתערות נוספת, שכאילו "מתפרקת" בקווים יורדים וסינקופיים.

חצוצרות וקרנות, בתרועה על צליל אחד, מוסיפות ברק נוסף להתרחשות הצלילית.

פיאנו פתאומי, בגלים סולמיים עולים ויורדים בכלי הנשיפה מעץ מתנקזים אל סדרת סולמות עולים בכינורות, השוברת את תחושת המשקל, ונעצרת על הפסקה קצרצרה ורווית מתח. כמה תיבות של אקורדים "החלטיים" בסינקופות מקדימים נושא קופצני במקצב הונגרי.

הרחבה רגועה של הנושא "ההונגרי" מובילה אל תחילת חטיבת הפיתוח.

החלק הראשון של הפיתוח מתחיל בשקט, כשהוא מגלגל משפטים וחלקי משפטים מתחילת הנושא הראשון.

כשהוא מגיע לטיפול במוטיב הקוורטה היורדת. חלה התפרצות עזה

האנרגיה הולכת וגוברת עד לשיא חדש, המסתיים בתנועה עצורה וחגיגית במגמת ירידה.

חלקו השני של הפיתוח רגוע (*tranquillo*), ובו דיאלוג בין כלי עץ וכלי קשת בטריליות

ציטוט של הקוורטות היורדות מוביל אל המשך של הדיאלוג בטריליות. עם סיומו שוב התמקדות במוטיב הקוורטות היורדות, הפעם בהרחבה ריתמית משמעותית ובצלילים חרישיים. מוטיב הקוורטות מלווה בטרמולו בכינורות הנוחת כירידה כרומטית המובילה אל הרפריזה.

התצוגה חוזרת בשינויים קלים בלבד:

הפסוק השלישי של הנושא הראשי מופיע בהיפוך.

ההצהרה המחודשת של הנושא הראשי מקוצרת ומובילה ישירות אל חטיבת הנושא השני המושמע בהוד מלכות.

הפרק מסתיים עם קודה הסוגרת את הסימפוניה כולה:

המודוס מתחלף ממז'ור למינור והטרומבונים יחד עם הטובה מתחילים טרנספורמציה סינקופית של הנושא השני אשר מתפתחת לשיא מלא עוצמה המסתיים בשלושה אקורדים רחבים.

האווירה נרגעת בזכות חזרה של הטרנספורמציה של הנושא הראשון לטריוולות של רבעים שמלווה על-ידי הנושא השני שמבוצע על-ידי הבאסים.

הטרנספורמציה מתפתחת להצהרה בעוצמה חזקה של מוטיב הראש של הנושא הראשי החוזרת פעמיים ומתחילה את הדהירה לקראת סוף הפרק. שתי עצירות מקדימות את החצוצרות המנגנות את מוטיב הראש של הנושא השני, ונותנות את האות לחגיגה הגדולה. הסיום של סימפוניה השנייה מאת ברהמס הוא אחד המרשימים ביותר בספרות הסימפונית כולה.